

Zgodovina jezuitskega kolegija v Ljubljani

Od Gruberja do Arhiva Republike Slovenije

10

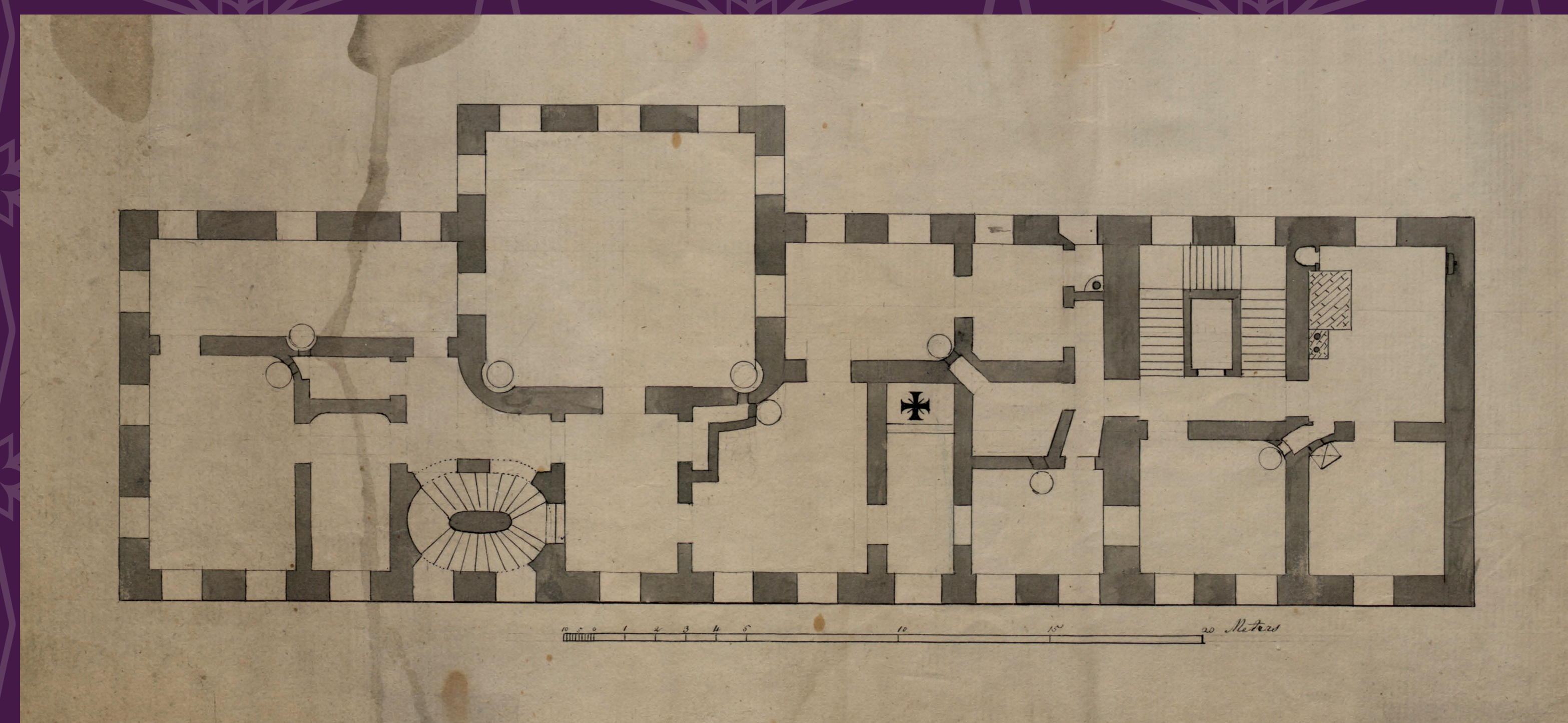
Gabrijel Gruber je bil rojen leta 1740 na Dunaju. V Ljubljano je prišel leta 1768 in postal predstojnik novoustanovljene stolice za risanje, geometrijo, mehaniko in hidravliko. Stavbo pred vami je začel graditi leta 1773 kot hidravlično in mehanično šolo. V času Ilirskih provinc je bil na južnem delu stavbe dodan t. i. francoski prizidek, s tem pa je bila porušena baročna simetrija čelne fasade. Gruberjeva palača slovi kot biser ljubljanskega poznega baroka. V štiridesetih letih 19. stoletja je bila na severni strani dozidana Virantova hiša in nekaj let pozneje še gospodarska poslopja ob Rožni ulici.

Ko je Gruber leta 1784 odšel v Rusijo, so palačo prodali na dražbi. Gruberjeva palača in Virantova hiša sta potem zamenjali kar nekaj lastnikov. Leta 1887 jo je npr. kupila Kranjska hranilnica, ki je vanjo za nekaj let umestila novo obrtno šolo, v letih 1899–1909 pa je imela hranilnica tu tkalnico svojega zavoda za umetno tkanje.

Po prvi svetovni vojni je kompleks kupila poštna direkcija, ki je imela tu urade do leta 1965. Takrat je celoten kompleks med Levstikovim trgom, Zvezdarsko in Rožno ulico prevzel v upravljanje državni arhiv, ki se je sicer v prvo nadstropje Gruberjeve palače in Virantove hiše vselil že leta 1953. Sledilo je več statičnih in funkcionalnih adaptacij notranjščine stavbe, restavratorskih del in dve prenovi fasade.

Državni arhiv je bil kot Osrednji državni arhiv Slovenije ustanovljen konec leta 1945, pozneje se je ob upravno-političnih spremembah večkrat preimenoval. Ime Arhiv Republike Slovenije nosi od junija 1990. Kot državni arhiv in organ v sestavi Ministrstva za kulturo skrbi za javno arhivsko gradivo, ki nastaja pri delovanju državnih organov, nosilcev javnih pooblastil oz. izvajalcev javnih služb ter državnih in javnih skladov, agencij in drugih pravnih oseb, ki jih ustanovi država in praviloma delujejo za območje celotne države. Pod njegovo pristojnostjo je tudi zasebno in filmsko arhivsko gradivo.

64 uslužbencev arhiva skrbi za 29.000 tekočih metrov gradiva, razvrščenega v okrog 1950 arhivskih fondov in zbirk. Najstarejši hranjeni dokument je fragment pastoralnega besedila iz druge četrtine 9. stoletja, bolj sklenjeno pa je gradivo (sprva predvsem pergamentne listine in rokopisne knjige) ohranjeno od sredine 12. stoletja naprej.

Nedatiran načrt prvega nadstropja Gruberjeve palače z dozidavo iz francoske dobe
ARS, SI AS 1068, Zbirka načrtov, 7/345

Z gradivom založena avla v prvem nadstropju Gruberjeve palače leta 1976 in obnovljena avla (predavalnica) arhiva danes
ARS, SI AS 135, Zbirka fotografij o ARS in ADS; foto: Borut Jurca

Baročno stopnišče s stropno poslikavo privlači številne obiskovalce. Ob nedavnem restavratorskem posegu je bilo ugotovljeno, da je poslikava delo M. J. Schmidta (Kremsler-Schmidta) iz leta 1775, enako kot stenske in stropne slike v Gruberjevi kapeli v prvem nadstropju. Sliko nad stopniščem pa je že leta 1786 iz ne povsem razjasnjenih razlogov »popravil« Andrej Herrlein, ki je tudi zabrisal podpis prvotnega avtorja.

Foto: Valentin Benedik, ZVKDS RC

Arhivsko čitalnico letno obišče v povprečju okrog 600 različnih uporabnikov

Foto: Borut Jurca

Listina o povzdigu svobodnih gospodov Žovneških v grofe Celjske iz leta 1341 je najpomembnejša v seriji 738 izvornih listin celjskih grofov v Arhivu RS, ki so bile leta 2022 uvrščene na Nacionalno listo Spomin sveta UNESCO.

ARS, SI AS 1063, Zbirka listin, št. 4065, 1341/IV. 16., München